

*Acta des particulieren Zuythollantschen synodi,
ghehouden ter Gaude den 28^{en} Augusti 1601.*

Praeses, assessor, scriba ¹⁾. — Naer aenroepinghe des naems Godes syn vercoren tot praesidem D. WERNERUS HELMICHIVS, tot assessorem D. ANDRAEAS DEMETRIUS, tot scribam FRANCISCUS LANSBERGIUS.

Credentien ende personen, die wt de classen verschenen zyn. — De credencijbrieven der classen, resortierende onder desen synodo, syn gelesen ende hare ghecommitteerde ontfanghen gheworden. Ende syn verschenen de dienaren des woorts ende ouderlinghen, hiernaer volghende:

Wt de classe van Dordrecht:

D. ANDRAEAS DEMETRIUS, JOHANNES EPISCOPIUS, ARNOLDUS WASSENBURCH, CORNELIS MICHIELSON, ouderlinck tot Dordrecht.	}	predikanten tot	{	Dordrecht, Geertruijdenberghe, Slydrecht,
---	---	-----------------	---	---

Wt de classe van Delft:

D. WERNERUS HELMICHIVS, VEDAST COORENWINDER, ARNOLDUS VAN OOSTERHOORN ²⁾	}	dienaer des woorts tot	{	Delft, Berckel, Wilsveen,
---	---	------------------------	---	---------------------------------

MICHEL BALDII, ouderlinck tot Delft.

Wt de classe van Leyden:

D. THOMAS SPANCKHUIJSEN, D. JOHANNES NOBELIVS, D. GODEFRIDUS PALUDANUS, PIETER VAN BEVEREN, ouderlinck tot Leyden.	}	dienaer des woorts tot	{	Leijden, Caudekerck, Warmont,
---	---	------------------------	---	-------------------------------------

Wt de classe van der Gaude:

D. HERMANNUS HERBERTZ, D. LAMBERTUS JEMMINGIVS, D. THOMAS BRUSCHENIVS, WILLEM LUIJTEN, ouderlinck tot der Gaude.	}	dienaer des woorts tot	{	Gaude, Moordrecht, Ouwerkerck,
---	---	------------------------	---	--------------------------------------

Wt de classe van Rotterdam:

FRANCISCUS LANSBERGIUS, D. DANIEL COLONIUS, PHILIPPUS MINEL, HEYNDRIK HEYMANSEN, ouderlinck tot Rotterdam.	}	dienaer des woorts tot	{	Rotterdam, Rotterdam, Cralinghen,
---	---	------------------------	---	---

¹⁾ In H en L ontbr. alle marginalia. ²⁾ In O is „Oosterhoorn”, gelijk er eerst stond, veranderd in „Oosterharen”.

Wt de classe van Gorrichum :

JOANNES LEO ¹⁾	}	dienaren des woorts tot	{	Bommel,
JODOCUS GEESTRANUS,				Gorrichum,
JOHANNES ANDELLIUS,				Meerckerck,

Jonckheer CORNELIS VAN EGMONT, ouderlinc tot Vianen.

Wt de classe van den Briele :

D. NICOLAUS DAMMIUS,	}	dienaer des woorts in den	{	Briel,
JOHANNES VOSSIUS,				Spijckenisse,
GREGORIUS ADRIANI,				Zwartewaele,

JAN WILLEMSON VERDAM, ouderlinek in den Briele.

Wt den classe van sGravenhaghe :

D. BERNARDUS FAILLIE,	}	predikant tot	{	sGravenhaghe,
ROBERTUS DE RIDDERE,				Wassenaer,
NICOLAUS QUIRINI,				Monster,

Mr. HERMAN VERBIES, ouderlinck tot sGravenhaghe.

Wt de classe van Woerden :

D. HENRICUS BOXHORNIIUS,	}	dienaer des woorts tot	{	Woerden,
HENRICUS MABILIUS,				Aer,
JUSTUS BULLAEUS,				Rhynsaterwaude,

CORNELIS HARMANSON, ouderlinck tot Woerden.

Gecommitteerde der E. Staten van Hollant. — Syn oock op de vergaderinghe ghecompareert de edele, hoochghelcerde mynheeren jonckheer WILLEM VAN ZUIJLEN VAN NIVELT ENDE ARENISBERGHE ende mr. NICOLAES CROMHAUT, raet ordinaris in den Hove van Hollant, by mynheeren de gecommitteerde raden van de Staten van Hollandt tot den sijnodum gesonden.

Gedeputeerde wt ander particuliere synoden. — Ghelyck oock mede met behoorelycke credencijbrieven syn verschenen D. PETRUS GELLIUS DE BOUMA wt den name des sijnodi van Gelderlant ende D. PETRUS PLANTIUS met D. JOHANNE MATHISIO wt laste ende in den name des Noorthollantschen sijnodi, om de vergaderinghe met raet ende advis te assisteren achtervolghende de resolutie van onderlinghe correspondentie met de nagebueringhe synoden.

Vermaninghe voor de vergaderinghe. — Na orden deses synodi heeft D. ANDREAS DEMETRIUS voor de vergaderinghe een vermaninghe gedaen wt Galat. 1 verset 10, ende is daerover bedanct geweest.

¹⁾ Hierbij staat in margine: „absent door sieckte”. Dit komt ook voor in O. In H en L ontbr. „Joannes Leo” en „Bommel”.

Resumptie van de acten des voorgaenden synodi
ende voorder besluit.

I. *Nationale synodus.* — Ten eersten, belanghende den nationalem synodum art. 1., hebben de ghedeputeerde van beyde de synoden van Hollant rapport ghedaen, dat sy den voorgaenden jare vaste daerop aengehouden, verscheijden van de E. Generale Staten int particulier ende syn Excellentie selve tot dien eynde aengesproken hebben, dewelcke in desen de meeninghe der kercken approbeerden; dat sy oock daerna een remonstrantie, int breede gestelt, den E. heeren Staten Generael overgegeven hebben maer geen ander appostille vercregen, dan dat hare E.E. de sake metten anderen in communicatie souden leggen, soo haest als de heeren van alle provintien souden byeen sijn; dat se naderhant op haer nieu ende instantich versoeck mondelinghe door den secretaris AERTSENS ter antwoorde ontfinghen, dat den teghenwoordighen stant der oirloghe sulcx was, dat hare E.E. daerop alsnoch geen resolutie en conden genemen, achtende niettemin het versoeck der kercken billick ende belovende tselve ter gelegender tyt voor gerecommandeert te houden. Hierop heeft de sijnodus goetgevonden hare gedeputeerde te belasten dese zake alsnoch met alle gevoegelycke middelen neffens de kercke van Amsterdam by den Staten Generael te vervolgen, achtende voor een goet middel, dat aen alle provintien by de kercke van Amsterdam ende de gedeputeerde van beijde synoden van Hollant gesamentlyck versocht werde, dat zy eenen dienaer des woorts wt den haren ten tyde van de solemnele ende volle byeencompste der Staten Generael (die hun sal overgeschreven werden) wtsenden om eendrachtelijck ende als wt eenen monde wt den naeme van alle kercken neffens onse gedeputeerde het versoeck der sijnode generael ernstelijck te doen, waertoe oock dienen sal dat de E. heeren Staten vooreerst in hare provintien by hare dienaers aengesproken worden om te favorabelder antwoorde in de vergaderinghe der Generale Staten te verwerven, latende evenwel het beleyt deses versoucx in de discretie van de vorseijde gedeputeerden om daerin te doen na geleghentheyte des tyts, plaetse ende persoonen, zo syt oorboirlycx metten anderen sullen vinden, tzy dat hun eenighe ghecommitteerde uijt andere provintien toegesonden worden ofte niet, opdat de sake der byeencompste des nationalem synodi allesins beherticht ende met allen vliet gevoordert werde.

II. *Legherdienst door predicanten ende sieckbesoekers.* — Aengaende den legherdienst, art. 2, oordeelt dese synodus geraden te sijn alsnoch te blyven by den orden, daarvan alreede geconcipieert ende nu sommige jaren onderhouden, niettegenstaende dat D. JOHANNES WIENBOGHAERT de predicatien

in den leger voor syn Excellentie ordinarelijk waerneemt, alsoo nochtans dat by sooverre den Raet van Staten liever hadde ordinarie dienaers tot den legerdienst ende tot onderhaut derselfder behoorelijke stipendia ordinerden, dat men sal omsien nae vrome ende gequalificeerde predicanten, die den voorseyden dienst getrauwelyck mochten waernemen. Ende vint dese vergaderinghe in allen gevalle hoochnoodich, dat men by hare E. E. aenhoude om sieckbesoekers voor den leger neffens de predicanten, welckers dienst men des winters bequamelijck op de schanssen sal moghen gebruycken. Ende syn de gedeputeerde met D. WTENBOGAERT geordineert tot dien eynde so by syn Excellencie als by den Raet van Staten tselve met alle neersticheyt te vervolgen.

III. *Homade*. — Wat belanght de kercke van Homade, art. 3, alsoo de sijnodus verstaet, dat se sonder dienst ende dienaer is, sijn de commissarisen der Staten van Hollant, mijnheere NIVELT ende CROMHAUT, ghebden geweest den heere VAN POELGHEEST aen te spreken ende syn E. te vermanen ordre te stellen, dat oock aldaer in conformiteijt van alle kercken binnen Hollant eenen ordinarisschen dienaer des woorts beropen ende middelen tot syn onderhaut bestelt werde, opdat de gemeene kercken niet genootsaect wierden daervan aen de E. heeren Staten te doleren ende redres van hooger hant te versouken, waertoe de ghedeputeerden in cas van weygeringhe mits desen belast zijn.

IIII. GILLIS VAN COUWENBERCH. — Nopende GILLIS VAN CAUWENBERCH, art. 4, verstaet de sijnodus wt het berecht des classis van Gorrichum, dat hij eertyts ouderlinck tot Mechelen geweest zij ende ten tijden LEVINI VAN DEN BORRE ende naderhant JOHANNIS EPISCOPII tot Geertruijdenberge het broot des Heeren genut hebbe, sulcx dat hy voor een litmaet der ghemeynte Christi aengesien wort. Maer want hij hem seer onchristelyck in leere ende leven aenstelt ende in sijn onordentelijck prediken tegens alle vermaninghen ende verbodt der kercken voortgaet, pleghende noch daerbenneffens vele superstitieuse ceremonien des pausdoms, ende hem voor een wettelijck Gereformeert predicant wtgheeft, soo belast de sijnodus den ghedeputeerden mijnvrauwe VAN SONSELT te bidden, dat sy hem wt hare jurisdictie (daer hy hem meest haut) weere, ende dat men hem daerentuschen ernstlijck vermane van synen onordentelijcken dienst ende onchristelijck leven afstant te doen, ende bij weijgeringhe van dien, dat de kercke van Geertruijdenberge met de excommunicatie tegens hem procedere, dewelcke ghedaen sijnde binnen der stadt Heusden, oock opentlijck van den predickstoel afgecondicht werde.

V. ADAMUS BILLICHIUS. — Aengaende ADAMUM BILLICHIUM, art. V, hebben de gedeputeerde ingebracht, dat sij volgende haren last het besluit des voorgaenden synodi syn naergecommen. Ende want de vergaderinghe verstaet, dat hij alsnoch geen lantwinninghe heeft becommen, soo sullen de ghedeputeerde vermaent sijn wel toe te sien, dat soo haest als hij deselfde sal verworven hebben, oock meteenen syne schultbekentenisse tot Montfoort, Gravesande ende Wieringhen afgelesen worde van den predickstoel voor de ghemeente des Heeren.

VI. *Kercke ter Gaude*. — Alsoo de sijnodus verstaet (nopende art. 6), dat haer de kercke van der Gaude voor alsnoch int leeren der christelijcken Catechismi met de gemeene kerken niet en heeft geconformeert, wert den gedeputeerden belast met alle gevoechelycke middelen t'arbeijden, dat hetselfde geschiede.

VII. *Huwelycxordonnantie*. — Beroerende de ongeregheltheden, die vast int houwelyc ommegaen (art. 8), dewyle daervan door de ghedeputeerde den E. heeren Staten remonstrantie is overgegeven ende goede hope is van een geauthoriseerde huwelycxordonnantie te becommen, in dewelcke de voornaemste ongeregheltheden geremedieert sijn, vint de sijnodus geraden na deselfde te verwachten, belastende den ghedeputeerden de expeditie derselver vlietelyc te vervolgen.

VIII. *Burssen tot Leijden*. — Van gelijcken blyven oock de ghedeputeerde belast om te vervolgen tstück van de burssen tot Leyden (art. 9 gheruert), waertoe wel ondertusschen goede hope is gegeven geweest, maer tot noch toe geen effect gevolcht is.

IX. *Culemburch ende Buyren*. — Belanghende het 10 artickel, aengaende het graefschap van Culemburch om Everdinghen ende Sydervelt met dienaren te voorsien ende ordre op haer onderhaut te bestellen, item dat den dienaer vant graefschap van Buijren op den classe van Gorrichum mochte verschynen, verstaet de sijnodus, dat vant eerste goede hope is, ende sal de classis van Gorrichum deselfde vervolgen. Ende aengaende het tweede, dewijle dat die van Bueren selve geen naderen raet weten om tselfde te becommen, dan dat men daervan sijn Ghenade VAN HOHENLO wederom aenspreke, is goetgevonden den ghedeputeerden des synodi met den classe van Gorrichum te belasten alsnoch de goede hant daeraen te houden.

X. *Correspondentie met die van Overissel ende Groeninghen*. — Opt elffste artickel, nopende de correspondentie met die van Overijssel ende

Groeningen, verstaet dese sijnodus, dat se van den heer advocaet ten dienste der kercken ende des lants wert aengeraden. Ende want die van Overissel ende Groeninghen gescreven hebben tot deselve van herten gesint te sijn, wtgenomen dat die van Groeninghen verclaren, dat sij (om der oncosten wille) niet wel ijemant sullen connen wtsejnden, de sijnodus vint geraden, dat men noch eens wt den name van dese vergaderinge aen de voorseyde kercken schryve om naeders hare meeninghe te verstaen ende van hun te vernemen, off sy oock wel souden gesint syn onse ghesanten op hare sijnoden te ontfanghen, al waert schoon dat sy de haren om der oncosten wille op onsen sijnodus niet en souden connen wtsejnden. In ghevalle van jae, vint de sijnodus geraden van harentwege in geenen gebreke te blyven.

XI. *Disordren in de overquartieren.* — Nopende den 13 artickel van de ongheregeltheden ende disordren der kercken in de overquartieren van Overissel ende Groenigerlant, ende namentlyck dat allerleij onbequame persoonen tot den kerckendienste aldaer aengenomen werden, also de synodus verstaet, datter alsnoch niet en is in versien, blyft den last der ghedeputeerden om dat van by sijn Excellencie ende de Generale Staten aen te houden.

XII. *Studenten, die subsidie van den Staten genieten.* — Wat aengaet den 14^{en} artickel beroerende de qualitejten der jonghe studenten, die eenich subsidium van de heeren Staten genieten, vindt de sijnodus tot voorder ampliatio geraden den heeren Staten te remonstreren, dat hoochnoodich is daerop acht te nemen, dat se in goede ende gequalificeerde scholen opgetrocken werden ende daerbeneffens eenmael des jaers voor de ghedeputeerde des sijnodi ter gelegenster plaetse ende tijt verschijnen, mits getuygenisse hares rectoris van haer progres in studiis medebrenghende, om geexamineert te worden, ten eijnde dat de onbequame afgedanckt, de traghe tot meerdere neersticheijt vermaent ende de wel toegenome door loff te meer aengeport ende geanimeert worden.

XIII. *Oeffeninge der studenten theologie in de groote steden. Derselfder besoeckinge in den collegio ende praeferentie tot den ministerio zonder prejuditie der kercken.* — De synodus achtet hoochnoodich te syn (belangende den 17^{en} artickel), dat de studenten des collegii, die hare studien tot goeden eijnde gebracht hebben, in de groote steden den tijt van een jaer geoeffent ende alsoo tot den ministerio aengevoert werden. Ende want den H.H. Staten sulcx is geremonstreert ende versocht ordre tot derselfder onderhoud

voor den voorschrevenen tyt te stellen, ende hare E. hun deshalven alsnoch niet en hebben verclaert, soo belast dese vergaderinghe den ghedeputeerden tselve alsnoch te vervolgen. Vindt oock geraden, dat de ghedeputeerde hun ondertusschen in den collegio laten vinden tot Leijden om naerder toesicht op de studenten te nemen ende voornemelyck toe te sien, dat se in de H. Schrift wel geoeffent worden, den Catechismum vlietelyck leeren, in propositionibus gheexerceert ende in de Hebreusche sprake onderwesen worden, ghelyck oock dat acht genomen worde op hare cleedinghe, dat se niet wt en steke. Ende want daer clachte valt, dat eenighe derselfder, commende wt den collegio, soo spoedelyck tot het ministerium niet en worden vervoordert by gebreke van beroepinghe, is goetgevonden mits desen alle classen ende kercken te vermanen deselfde mitsgaders oock alle andere studenten theologiae, die hun van de jonckheijt af tot den dienste des Heeren opgeoffert hebben, voor andere (die in de universiteyten niet en hebben gestudeert) gerecommandeert te houden, alles nochtans sonder praeyjuditie van de vryheijt eener yeghelycker kercke.

XIIII. *Gheen proponent zal het formulier des doops op den predickstoel aflesen.* — Sal oock ghelet worden op de publijcke oeffeninghe der studenten ende proponenten op den predickstoel voor den volcke, dat se voor hare wettelycke wtseyndinghe niet en worden geadmitteert tot bedieninghe der sacramenten, volgende het besluit der voorgaende nationale sijnoden, verstaende tselfde also, dat hun selfs het aflesen van het formulier des doops op den predickstoel niet en wert toegelaten, ofschoon daer een predicant (na gebruyde) tegenwoordich is, die de besprenginghe des waters in de bedieninghe des doops waerneemt, doordien dat den doop de geheele actie ende bedieninghe des doops is, ende altyt van nooden is den volcke een merckelijck afstekende teecken te hebben tusschen den proponent ende wettelijcken herder.

XV. *Oversettinge des bibels.* — Belanghende de translatie des bibels, art. 19, hebben de ghedeputeerde inghebracht, dat sy volgende haren last nochmaels aen den sijnoden van de ander provintien hebben geschreven. Ende alsoo den meerderen deel derselfder ende specialyck Gelderlant, Overyssel ende Groenigerlant consenteren bejide in de translatie ende persoonen, die men goetgevonden heeft daertoe te gebruycken, ende der ander provintien stilswyghen voor bewillighen te verstaen is, soo wilt dese vergaderinghe D. ARNOLDUM CORNELII ende D. WERNERUM HELMICHIIUM vermaent hebben sonder voorder vertreck het werck der translatie aen te vangen. Ende doordien se nootsakelyck in haren dienst sullen moeten verschoont

wesen, wert den ghedeputeerden opgheleijt daervan met de kercke van Delft end Amsterdam te spreken ende by den H.H. Staten Generael soodanighe middelen te vervolgen, als tot verval van de oncosten deses wercx ende onderhaut der predicanten (die men tot verlichtinghe van de voorsz. dienaren sal moeten gebruycken) genoechsaeem zij.

XVI. *Weeringe van allerlei abusen.* — Aengaende de battementspelen, art. 21, het doopen der papen ende oeffeninghe der pauselijcker superstitionen te weeren, art. 22, het anhouden om een goede schoelorderinghe te bekommen, art. 24, het weeren van allerlei ongheregeltheden, die lancx soo meer inbreken, artikkel 32, tversoeck van een goet formulier der huwelycxscher solemnisatie, daernae hun de secretarissen int trauwen eenpaerlijck souden hebben te reguleren, artikkel 41, dewijle daervan altsamen den E. heeren Staten remonstrantie is overgegeven ende wt haren bevele van beijde de Raden een ordeninge geconcipteert is, dewelcke aen alle vroetschappen is overgesonden, soo zal men op de finale resolutie der E. Staten desaengaende wachten, ende blijven de ghedeputeerde belast deselfde te vervolgen.

XVII. *Beantwoordinghe der Wederdoopscher argumenten.* — Is oock van de ghecommitteerde des sijnodi van Noorthollant aenghedient, roerende artikkel 25, dat D. ARMINIUS (volgende het versoek deses sijnodi) vaste voortgaet int wederleggen van de voornaemste gronden ende argumenten der Wederdooperen. Ende want hij tot dien eijnde overgesien heeft alle de boeckkens der Wederdooperen, die hij heeft weten te bekommen, is sijn ernstich begeeren, dat by sooverre ijemant der broederen deshalven noch ijct bijsunders hadde, dat sy hem tselfde eerstdaechs ter hant bestelden, waertoe dese vergaderinge alle predicanten wil vermaent hebben.

XVIII. *Hilligersberghe.* — Nopende het geschil tot Hilligersberghe, artikkel 26, is den sijnodo door de gecommitteerde des classis van Schielant aenghedient, hoe dat corts nadat de vrede aldaer gemaect was door de wtsprake des voorgaenden sijnodi nieuwen onlust ende twist zij geresen tusschen die van den kerekenraet ende ADRIANUM JOHANNIS saliger cum suis, ende dat de classis wel alle gevoechlijcke middelen hadde aenghewendt ende langhe ende vele gearbeydt soo bij het leven ADRIANI voorsz. als oock naer sijn overlijden om vrede tusschen partijen te maecken, daertoe geleijdt hebbende verscheijden classicale vergaderinghen ende de hulpe van de ghedeputeerde des sijnodi ten verscheijden male gebuijct, maer alles te vergheefs doordien dat de partije, diet met ADRIANO hiel, onghesegghelijck was ende nergens naer en woude hooren. Ende want sij haer op den sijnodum hadde beroe-

pen ende tot dien eijnde nu datelijck waren verschenen, versoeckende van de vergaderinghe in hare clachten gehoort te wesen, so ist dat de sijnodus deselve ten vollen gehoort ende daerteghen de verantwoordinghe van die van den kerckenraet overwogen, mitsgaders oock geleth hebbende op het verhael der saken, over dit geschil tsedert den voorgaenden sijnodum tot Hilligersberge gepasseert, twelck alles int lange van FRANCISCO LANSBERGIO in den name des classis van Schielant is verhaelt geworden in tegenwoordicheijt van beyde de partijen om daarmede tsamen den sijnodo te dienen ende den voorseijden partijen te beter contentement te geven, heeft eyndelijck de sijnodus verclaert, datter gheen oorsaeck geweest sij om soo langhe d'een tegen den anderen te twisten ende de differenten te geringhe, dan dat se voordere procedure vereijschten, ende daeromme dat beyde de partijen hun metten anderen souden vereenighen ende allen voorgaenden onlust (die meer wt gebreck van liefde dan andersints was geresen) onder den voet treden om voortaan in broederlycke liefde ende eenicheijt metten anderen te wandelen in de ghemeente des Heeren. Welcke resolutie beyde den partijen met ernstighe vermaninghe voorgehouden synde, is eyndelyck gevolcht, dat se hun metten anderen in tegenwoordicheijt des sijnodi hebben versoent ende tot een teecken des vredes d'een den anderen de handt gegeven. Ten anderen alsoo daer oock by de claghende partije swaricheyt gemoveert wiert over de beroepinghe D. HERMANNI GREVINCKHOVII, tot Hillegersberch beroepen, heeft de sijnodus verclaert, dat deselfde haer effect sal sorteren, dewijle deselfde ordentelijck ende wettelyck was geschiet oock met bewillinghe van den meerderendeel der opposanten selve, dese vergaderinghe D. HERMANNI voorsz. alles goets toevertrouwende als enen dienaar des woorts, die bedacht, vroom ende vreetsaem is, ende die ten anderen tijden de voorsz. kercke van Hilligersberge met groote stichtinghe heeft bedient. Over welke wtsprake de opposanten oock de vergaderinghe hebben gedancet ende sijn christelyck vermaent geweest over eenighe onbeleeftde woorden, die sij sonder fundament in hare remonstrantie tot beswaringe D. HERMANNI ten onrechte hadden gestelt. Is eijndelijck goetgevonden een acte der reconciliatie bij geschrifte te bewerpen ende dat deselfde tegens den aenstaenden Sondach van wegen deses sijnodi tot Hilligersberch opentlijck van den predickstoel afgelesen werde, waertoe bestemdt is VEDAST COORENWINDER, dienaar des woorts tot Berckel, twelck oock geschiet is.

XIX. ABRAHAM JANSOON. — Alsoo tot kennisse des sijnodi gecommen sijn geweest verscheijden merckelijcke clachten ende quade geruchten over ABRAHAM JANSZ, dienaar des woorts tot Goedereede, ende namentlijcken van dickwils de herrebergen gefrequeenteert ende hem met dronckenschap

verloopen te hebben, item van lichtveerdige ende oneerbare proposten bij hem gebruijct, clappernijen, tooverije ende superstitie in den lieden gevoet, ende dat geen cleene suspitien waren van onbehoorelijk versoeck van andere vrouwen, veranderinge van sekere ordonnantie, hem bij de Gecommitteerde Raden van Staten gegeven, ende diergelijcke meer op hem gevallen, waarover de sijnodus int voorgaende jaer sekere dienaren gelastet hadde hun te informeren met beleyt van certificaten ende getuijgenissen, ende den ghedeputeerden opgeleijt na bevindinghen van saken met ABRAHAM JANSZ voorseijt nae wtwiisen van conscientie tot eere van den dienst ende stichtinghe der kercke te handelen, ende de ghedeputeerde voorseydt de saken sulcx bevonden hadden, dat ABRAHAM voorsz. weerdich was van synen dienste gedeporteert te wesen, hoewel sij om redenen de finale resolutie van dien tot op desen tegenwoordigen sijnodum wtgesteld hadden, hem opgeleyt hebbende sich van allen kerckendienste daerentusschen te onthouden, totdat de sijnodus ordre in sijn sake soude stellen, van alle twelcke ende tgeen wyders daerin gedaen was, de ghedeputeerde voornoemt aen den tegenwoordigen synodum volcommen rapport gedaen hebben. Ende heeft deselve niet connen naelaten tot ontlastinghe haerer conscientien alles, wat in desen gepasseert was, te resumeren mitsgaders de defentie, dewelcke ABRAHAM JANSZ schriftelijk neffens deselve met eenighe certificaten aen dese vergaderinghe gesonden hadde, rypelijck te overweghen, waeruijt sij bevonden heeft, dat de ghedeputeerde des sijnodi om redenen, voor verhaelt ende breedere in hare acten ende rapporten wtgedruet, meer dan genoechsameredenen gehadt hebben om hem ABRAHAM van allen kerckendienst op te schorten tot op desen sijnodum. Ende om voorders ordre ende censure na Godts woort ende christelijck gebruijck der kercken in desen te stellen, so ist dat dese sijnodus, ghelettet hebbende op alles, wes tot deser sake diende ende ten wedersijden is voortgebracht geweest, bevonden heeft ABRAHAM JANSZ voornoemt (niettegenstaende eenighe ontkenninghe ende verontschuldighinghe van die dinghen, die hem aengheseijt ende bij certificaten gebleken sijn) in den meerdendeel schuldich te wesen, ja dat hijselve den meerderendeel voor de ghedeputeerde hadde beleden als oock voor de magistraet tot Goedereede, blijkende bij seker accort tusschen hem ende de magistraet by forme van moderatie ende reconciliatie gepasseert, daerin hij hem soo gantschelijck niet en heeft connen purgieren, dat hij oock hem selven noch meer heeft beswaert ende beschuldicht, sulcx dat de sijnodus oordeelt ende verclaert midts desen, dat ABRAHAM voornoemt (hoewel hij wel verdient hadde van den dienste der kercken geheel ende al ghedestitueert te worden, nochtans om hem noch de hant te bieden in hope van beterschap, die hij hooge ende vele beloeft) hem vooralsnoch den tijt van ses maanden na desen van allen kerckendienste sal onthouden, welverstaende

dat hij hem middelertijt also aenstelle ende draghe, dat men van sijne beterschap sal mogen opentlijck speuren, tot welcken eijnde de classe, onder dewelcke hij hem sal onthouden, belast wert opsicht op hem te nemen om daarvan te moghen getuijghen. Ende sullen nae dexpiratie van den tijt van ses maenden de ghedeputeerde des sijnodi (waertoe oock de ghedeputeerde des sijnodi van Noorthollandt mits desen versocht werden) ABRAHAM JANSZ by haer ontbieden ende, goet getuijgenisse van hem hebbende, hem attestatie nae gelegentheijt van saecken verleenen, ten eijnde hij, elders beroepinghe hebbende, noch de kercke des Heeren mochte bedienen, wel-verstaende dat hij eerst syne schultbekentnisse doe ende deselve tot Goedereede van den predickstoel afgecondiget werde. Maer indiender geene ofte weijnighe beterschap aen hem soude mogen gespeurt werden ofte dat hij in syne ongebondenheijt voortgaet, so heeft de sijnodus haere ghedeputeerde belast ABRAHAM JANSZ van synen dienst noch langer op te houden ofte hem geheel te destitueren, ghelijck oock de sijnodus verstaet, dat ABRAHAM JANSZ beloven ende onderteeeken sal, indient geveile (daervoor hem de Heere verhoede) dat hij wederom in de voorseyde oft diergelijcke ergernissen quame te vervallen, dat hij alsdan hemselven gantsch ende al van allen kerckendienste hiermede sal houden gedeporteert. Sal oock ABRAHAM voorseyt ernstlijck vermaent ende bestraft worden van alle sijn gegeven ergernissen sich te beteren ende de suspitien des quaets van hem te weeren, bekennde dat hem deselve ende wat hij wijders door syn onbeleeft schrijven tegens syne medediensers misdaen heeft leet sij, belovende hem voortaan van alle deselve te wachten om den sijnodum niet te veroorsaeken in plaetse van goetheijt ernst ende straffe tegens hem te gebruijcken, nae dat haer Gods woort ende kerckelycke ordre ende discipline sullen leeren te behooren.

XX. *Paep tot Oostgeest.* — Aengaende den paep tot Oostgeest, artikkel 33, alsoo de sijnodus verstaet, dat hij gestorven is ende eenen anderen pape (die eertyts tot Dordrecht, Oudetonghe ende elders meer is wtgeseijt gheweest), nu ter tijt te Wassenaer woonachtich, aldaer verkeert ende het volck in de aude susperstitien onderhaut, so vindt sij geraden, dat beijde de classis, daer hij woonachtich is, ende de gedeputeerde des sijnodi nadere informatie tegens hem nemen ende daertoe arbeijden, dat hij gheweert worde.

XXI. *Sauvegarden voor predicanten int lant van Altena etc.* — Beroerende de sauvegarden voor eenighe predicanten te bekommen, die men int lant van Altena, Langstrate, Bommeler ende Tielerweerden soude mogen bestellen, artikkel 39, is gerapporteert, dat de E. heeren Staten daerin ordre

gesteld hebben. Resteert dat men aenhaude ende de saecke tot goeden effecte metten eersten wtvoere.

XXII. CASPAR COOLHAES. — Nopende CASPAR COOLHAES, artikkel 42, is van D. PETRO PLANTIO der vergaderinghe aengedient, dat hij met D. HALSBERGIO hem gesproken hebbe hoewel met cleene vrucht, doordien hij alle onderhandelingen afsloech, begeerende dat eerst de onbehoorelijke procedueren, tegen hem in Zuydhollant gehouden, by forme van schultbekenentisse souden afgedaen wesen, verclarende niet eer tot deselve willich ende bereijt te wesen, daerenboven dat hij, vermaent sijnde over sijne afsonderinge van den gehoorde des woorts, verclaert hebbe tselve te doen wt oorsaecken: ten eersten omdat de predicanten op den predickstoel al te seer lasterden, scheldende selfs degene, die sij noeyt en hadden gehoord ende welckers boecken sy niet en hadden gelesen, als daer waren de boecken der Mennonisten ende Arrianen; ten anderen omdat se qualyck leerden ende gevoelden van de praedestinatie; ende ten derden omdat hem de predicatie onnoodich was, dewijle hij alle dinghen beter wiste ende verstondt dan de predicanten selve. Oock gevraecht synde over sijn wtgegeven boeexkens, schilderijen ende wat hem bewogen hadde SEBASTIANUM FRANCK in een seker voorreden soo hoogelijck te prijsen, seijde dat de predicanten noch SEBASTIANUM FRANCK noch syne schilderijen ende schriften niet en verstonden, alle voordere onderhandelingen afslaende, totdat de predicanten in Zuythollant haer schult souden bekend hebben wt oorsake als vooren. De sijnodus dit alles rijpelijk overwogen hebbende, heeft goetgevonden, om hem CASPARO de mate vol te meten, dat D. WERNERUS HELMICHIVS ende D. CASPARUS GREVINCKHOVIUS hun eerstdaechs tot Amsterdam zullen laten vinden om met eenen dienaer des woorts wt de kercke van Amsterdam met hem in tegenwoordicheijt van alles te handelen ende te spreken ende voornemelijk sijn laest wtgegeven lasterboucxken tegens de gemeene kercken, oft mogelyck ware dat hij hem noch door goede vermaninghen ten besten liet raden, hem van herten bekeerde ende syne lasterschriften ende dwalinghen revoeerde. Maer by sooverre hij hertneckich bleve ende tot geen bekentnisse ende reductie ware te brengen, oordeelt dese sijnodus, dat men metter excommunicatie tegens hem procedere, onnoodich haudende wederom met nieuwe tegenschriften syne lasterboucxkens te beantwoorden. Ende want hij nu veel jaren tot Amsterdam gewoont heeft, aldaer schrijft, syne boucken laet drucken ende wtgeeft, daer nu ter tijt meest bekend is, soo is deses sijnodi wensch ende begeerte, dat de excommunicatie t'Amsterdam in der kercke geschiede, des te meer dewijle sijn stuck de kereke int algemeen raect ende de natuere der excommuni-

catie leert, dat deselfde (wanneert immers doenlyck is) ter plaetse geschiede, daer den delinquant is woonachtich. Welcke gedaen synde sal oock bekent gemaect worden in eenige kercken van Zuythollandt, daert noodichste ende vruchtbaerste sal ghevonden wesen.

XXIII. *Wederdoopschen bijbel.* — De classen van Leijden, Rotterdam ende Wourden blyven alsooch belast om den text ende annotatien van sekeren wtgegevenen Wederdoopschen bijbel te doorsien in de boecken der propheten, hagiographa ende vier evangelisten, ende sullen de ghedeputeerde deses sijnodi elcken classe haer deel toesenden, opdat sy tselfde overgesien ende de fouten aengeteekent hebbende, wederom den gedeputeerden behandigen om daarmede te doen by den E. heeren Staten, tgene tot verbiedinghe derselffder bibelen sal dienstich wesen.

XXIII. *Studenten in den collegio.* — Belangende de studenten des collegii theologici, artikel 48 geroert, hebben de ghedeputeerde ingebracht, dat de heeren Staten opt versouck der gemeene kercken ordre gestelt hebben, dat voortaan gheen student meer wt den collegio genomen ofte gelicentieert worde voor de expiratie syns tyts, ten ware dat se voor dien tijt bequaem gevonden wierden ende tot een getuygenisse van dien loffelijck in rigidiori examine der professoren bestonden.

Incidenten ende saecken, van nieus desen sijnodo
voorgecomen.

XXV. JACOB JANSZ VAN VELSEN. — Is desen sijnodo voorgecommen sekere missive, van D. JOHANNE BOGAERT, dienaer des woorts tot Haerlem, aen haer geschreven, van inhoude dat de kercke van den Briel weijgerich was eenen JACOB JANSSEN VAN VELSEN, woonende ten Briel, huwelycxsche proclamatiën te geven met syn suster GOEDELIEVE BOGAERT, een weduwe ende lidtmaet der Gereformeerde kercke, woonende tot Haerlem, wt oorsake van eenighe woorden, by hem VAN VELSEN ten Briele gesproken, streckende tot faveur ende prijs van DAVIDT JORISZ, waerop hy van D. BOGARDO aengesproken sijnde heeft denselfden eenighe schriftelijcke bekentnisse syns ghelooffs overgesonden, alhier der verghaderinghe gebleken, van welke bekentnisse de kercke van den Briel veradverteert synde is evenwel gebleven by hare weygheringhe, ten ware de voornoemde VELSEN formelijck onder zijn schriftelijcke signature revocatie dede van de voorsz. woorden, waarin hem VELSEN beswaert vandt, achtende dat hij in materie van huwelyck soo nauwe niet en behoorde gepraemt te worden. Wert versocht, dat de synodus hierinne wilde disponneren tot voortganck van de

verheijste proclamatiën. De vergaderinghe (sonder prejuditie des classis van den Briel, tot deweleke de judicatuere deser saken eerst behoort ende sonder tselve in consequentie te trecken) hierover hebbende die van den Briel gehoort belangende de voorsz. woorden ende daerop VELSEN selve door eenige dienaers, die tot hem wt de vergaderinghe gesonden waren, sijne antwoorde verstaende, dewelcke eensdeels tot ontkenninghe, andersdeels tot versachtinge ende verschooninghe derselver woorden diende, ende voorts op alles geleth hebbende, daerop te letten stondt, heeft goetgevonden D. JOHANNI BOGAERT te antwoorden, dat sij wt alle omstandigheden vreest den voorseijden VELSEN der secte van DAVIDT JORISZ toegedaen te zijn ende dat daerom sijn suster, een lidtmaet der ghemeente Christi sijnde, wel ernstlyck dient vermaent te wesen wel toe te sien, wat sij voor een persoon by der handt soude nemen, des te meer dewijle sij te vooren onwetende geweest is van alsulcke zijne gesintheit, ende voorts dat, indien sy onaengesien soodanighe christelycke vermaningen enckelyck metten voorsz. VELSEN soude willen ten houwelycken state voortvaren ende de kereke tot Haerlem na haere ghebruykelycke ordeninghe de voorsz. twee persoonen ondertraut ende daarvan de kereke van den Briel verwitticht, dat deselfde alsdan int geven der proclamatiën niet en sal weygerich wesen.

XXVI. GERARDUS BLOCKHOVIUS. — GERARDUS BLOCKHOVIUS, dienaar des woorts tegenwoordich tot Weerder, heeft hem gesisteert voor desen sijnodo volgende tgene hem van den classe van Wourden opgeleyt was. Ende gaven de ghedeputeerde te kennen, hoe dat hij van den classe van Wourden thaerder overstaen totten kerkendienst te Weerder aengenomen was, ten eersten overgelevert hebbende goede attestatiën van de kercken van Utrecht, Nichtevecht, Maerssen ende Montfort, daer hij te vooren gestaen hadde als predicant, ten tweeden bekent hebbende sijn schult van synen onordentelijcken dienst tot Utrecht, van sijne onrechte leere, die hij aldaer in eenige pointen des ghelooffs gedreven heeft, ende van sijn verloop, daarvan hij tot Utrecht opentlijck syn schult bekent hadde, ten derden verclaringhe gedaen hebbende van hem alleene te houden aen het heijlighe prophetische ende apostolische woort, alsoo tselve cortelijck in de XII artickelen des gelooffs is vervatet ende breeder in de Nederlantsche Bekentnisse ende christelycken Catechismo begrepen is, verwerpende alle tegenstrijdende leere, midts beloftenisse van hem daeraen volstandelijcken te zullen houden alle de daghen sijns levens door des Heeren genade, ten vierden oock beleeft hebbende hem te dragen naer orden der gemeene kercken, de vermaningen der broederen gewillichlyck te sullen aennemen ende de censure der kercken sich t'onderwerpen, ten vyfden verclaert hebbende, dat hij

voortaan de kercke Christi met gesonde leere sal weijden ende sijnen dienst met eenen godtsaligen wandel vercierē. Gaven wijders de ghedeputeerde te kennen, datter een acte gemaect was, daerin de voorgaende conditien wtgedruet ende bij hem BLOCKHOVIUM onderteekent waren. Waerover dese sijnodus D. BLOCKHOVIUS aenneminghe totten kerckendienst te Weerder heeft geratifeert, mits dat BLOCKHOVIUS voorseijt oock voor de vergaderinge met handtastinghe aen den praesidem beloofde tvoorverhaelde naer te comen. Ende heeft de sijnodus daeraen een goet vergenoegen genomen.

XXVII. *Orden int ontfangen van eenighe dienaers, die suspect zijn ofte wt niet wel Gereformeerde plaetzen comen.* — Ter occassie van de voorverhaelde handelinghe, met BLOCKHOVIO gehouden, heeft de sijnodus besloten, dat men oock voortaan gelycke procedueren sal hauden met alle andere dienaren des woorts, die suspect sijn in leere ofte leven, ofte wt geen wel Gereformeerde plaetzen comen ende namentlijk wt het sticht van Utrecht, ende dat tselvede van den classen geschiede ten overstaen van de ghedeputeerde ende met de stipulatiē, hier te vooren verhaelt. Ende want daerwt oock vele swaericheden ontstaen, dat men onbequame oft ontstichtelijcke dienaren goede attestatiē geeft, so vermaent de sijnodus alle classen ende kercken wel toe te sien, dat tselvede niet en geschiede, welke vermaninghe oock de ghedeputeerde van den sijnoden van Noorthollant ende Ghelderlant teghenwoordich beloeft hebben oock hare kercken voor te dragen.

XXVIII. *Broeders tot Dansick.* — Is den sijnode oock voorgecomen, dat de broeders van Dansick van nieuws aen de ghedeputeerde hebben geschreven om raet ende troost over hare swaricheden, die sijn nu mennichmael den sijnoden van Zuythollant hadden voorgedraghen. Ende is goetgevonden eerst te verneemen, oft doctor SMETIUS oock noch int leven is, dewijle van syn overlyden vaste geseijt wort. Soo hij noch leeft, dat men metten eersten schrijve aen D. D. PEZELIUM om wt hem naerder bericht te hebben van de leere D. SMETII voorseijt ende van de wijse der bedieninghe des avontmaels, bij hem tot Dansick gebruijkich. Dat men oock schrijve aen de broeders tot Dansick ende van hun afvoordere den statum quaestionis, daerover sijn metten anderen oneens sijn, ende om vaste te gaen, dat sijn denselfden van beider sijden onderteekenen, ten eijnde hunlieden ter eerster gelegentheijt de resolutie des sijnodi mochte bequamelijk overgesonden worden. Maer bijaldien dat D. SMETIUS deser werelt overleden is, sal men hun te bedencken geven, oft niet oorboorelijck en ware, dat se naer eenen dienaer des woorts wtsaghen, die haer het woort des Heeren ende de h. sacramenten suverlyck wtreycke, ende meteenen van haer ver-

neme, wat middelen dat se onder haer tot zijn onderhaut souden connen opbrenghen, ende voornemelyck of oock de gelegentheijt tot Danzick zulex is, dat den dienaer des woorts aldaer soude geduldēt worden.

XXIX. LIEVEN VAN VYVE. — LIEVEN VAN VYVEN, na de doot van sijn huysvrouwe getraut hebbende seker vrouwe, met dewelcke hy by het leven derselver in overspel hadde geleeft, ende leetwesen betoonende, hout alsnoch aen om totten avontmale des Heeren toegelaten te worden. Ende dewijle de sijnodus van Zuythollant anno 99 hem tselfde afgeslaghen hadde, ende daerover hem geadresseert hebbende aen den Noorthollantschen sijnodum om naerderen troost voor sijn beswaerde conscientie te becommen ende vandaer tot desen sijnodum wederom is versonden geweest, so is sijn ernstich versouck alsnoch van desen sijnodo als vooren. De vergaderinghe, geresumeert hebbende tgene over sijn zaecke in sGravenhaghe alreede is besloten geweest, en heeft geene redenen gevonden om daerin ijets te veranderen, sulcx dat den requirant hem daarmede sal vergenoegt houden.

XXX. *Versouck des sijnodi van Gelderlant.* — D. PETRUS GELLIUS als ghedeputeerde des sijnodi van Gelderlant heeft der vergaderinghe aengedient, dat de Geldersche sijnodus geenen order en siet te stellen over de kercken van Bommeler ende Tielerweerden, hebbende in haer begriip over de 28 dorpen, die altsamen sonder predicant zijn, soolanghe als Bommel (de hoofstادت der voorsz. weerden sijnde) haren sijnodo niet en worde bygevoecht. Versochte derhalven, dat hetselfde mochte geschieden, des te meer dewyle D. LEO, predicant tot Bommel (soo D. GELLIUS seijde) daertoe wel gesint was, wanneert met kennisse, consent ende goeden orden mochte geschieden. Ende is hem ter antwoorde gegeven, tgene oock in voorgaende sijnoden, annis 97 ende 98, op gelijcke versouck is verclaert geweest, te weten dat die van Gelderlant tselfde aen den E. Staten van Hollant moesten versoucken, dewijle dese saecke metter politie vermengt was, de synodus andersints geen swaericheijt makende, wanneert met consent der heeren Staten ende sonder prejuditie des nationalen sijnodi geschiet, dat de kereke van Bommel den Gelderschen sijnodo bijgevoecht worde.

XXXI. *Versouck des sijnodi van Noorthollandt.* — Op het versouck van de ghedeputeerde des Noorthollantschen sijnodi van te vernemen naer eenige bequame personen, die men tot predicanten op de schepen van Oost-Indien mochte gebruijcken, heeft de sijnodus goetgevonden alle clasen te vermanen om te sien, offer soodanighe onder haer souden mogen te becommen sijn ende, in gevalle van jae, dat men deselve aen de ghede-

puteerde van beyde de sijnoden addressere om by haerlieden geexamineert ende tot bedieninghe des woorts wettelijk wtgesonden te worden.

Resolutien op de poincten van beschryvinghe deses synodi.

XXXII. *Huwelyxsche ordonnantie.* — Het eerste point, aengaende het versouck van een huwelyxsche ordinantie, by de E. heeren Staten geauthoriseert, is hier te vooren afgehandelt, artickel 15.

XXXIII. *Tractaet tegens afgeloovige ende superstitieuse curen.* — Opt tweede gravamen is geresolveert, dat HENRICUS BOXHORNUS een cort tractaetgen sal bewerven ende naer voorgaende visitatien in druck wtgeven tot waerschouwinge der eenvaudighen, dat se hun met tooversche ende afgeloovighe middelen van genesinghe der siecten niet en vermengen, met briefkens aen den hals te hangen tegen de kortse, het evangelie van St. Jan te lesen tegens de vallende siecte, ende diergelyjke superstitionen meer.

XXXIII. *Eenparich onderhouden eenes christelijcken eets.* — Aenghaende het derde punct, vant eenpaerelijck onderhouden eenes christelijcken eets bij allen rechteren ende magistraten, verstaet de sijnodus, datter ordre in gestelt is, sulcx dat de dienaren des woorts ter plaetsen, daer eenich misbruyck ofte veranderinge des geordineerden eets valt, tselfde by den haren sullen soecken te remedieren.

XXXV. *Kerkenrekeningen in de herberghen.* — Opt vierde point, van kerekenrekeninghen ende dingtalen, die ten platten lande hier ende daer in de herrebergen gehouden werden, is goetgevonden, dat de predicanten ter plaetse, daer sulcke misbruycken zijn, haer ampt met goede vermaninghe by den haren doen ende, soo tselfde niet en helpt, dat se den hooftofficier der plaetse aenspreken ende, alles te vergeeffs synde, dat het den E. heeren Staten door de ghedeputeerde geremonstreert werde.

XXXVI. *Vrijsprekinghe der ontschuldigher partie in saken des overspels.* — Opt vijfde gravamen, aengaende de persoonen, welckers hujsvrouwen wehgeloopen sijn ende met andere mans in overspel leven ende evenwel selfs nae verloop van veel jaren tot hare vrijheijt om een ander te mogen trauwen niet en connen geraken, oordeelt de sijnodus, dat men de vrijstelinghe der ontschuldiger partije by de magistraten in loco sal versoecken ende in cas van weijgeringhe derselfder aen den Hove van Hollandt.

XXXVII. *Oeffeninghe der studenten theologiae in groote steden.* — Het

seste gravamen, aengaende het oeffenen der studenten theologiae in de groote steden voor sekeren tijt, is te vooren geresolveert artickel 12 deses sijnodi.

XXXVIII. *Ongeregeltheden in de landtbruyloften.* — Opt sevende gravamen, belanghende de ongeregeltheden, die vaste in de landtbruyloften ommegean, vindt de sijnodus geraden, dat de classen daervan de hooftofficieren aenspreken ende van hare E. daertegens remedie versoecken.

XXXIX. *Rhetorisysns ende hare spelen.* — Aengaende de rhetorisijns ende hare spelen, gravamen 8, is mede den E. heeren Staten in de overgegeven remonstrantie versocht ordre te willen stellen, waerop men alsnoch sal verwachten de goede meeninghe ende resolutie derselver.

XL. *Het bidden voor den coninck van Spaengien naer te laten.* — Belanghende de gedruckte Catechismus met de gebeden, in welkers formulier voor den coninck van Spaengien wert gebeden onder den titel van onsen genadigen heere, gravam. 9, ordeelt de sijnodus, dat het wtgelaten worde, waertoe men de magistraten ter plaetsen, daer druckerijen sijn, vermanen sal tselfde den druckers te belasten. Ende sullen de gedeputeerde deses sijnodi een ander formulier des ghebedts in plaetse van dien concipieren voor de prosperiteyt van de E. E. heeren Staten des lants ende syne princelycke Excellentie, tweck sy den heer advocaet sullen communiceren, opdat het met advys ende consent van de heeren Staten in drucke wtgegeven worde.

XLI. *Conventiculen der Ubiquitisten ende Libertynen te verbieden.* — Nopende het 10^e gravamen, belangende de conventiculen der Ubiquitisten ende Flacciaenders tot Woerden, Leijden, Rotterdam ende elders meer, verstaet de sijnodus, dat het tot Leijden door verbodt van de E. magistraet geredieert is. Ende syn die van Rotterdam ende Wourden belast bij den haren tot gelijcken effecte met alle gevoegelycke middelen aen te houden. Vindt oock geraden, dat de ghedeputeerde deshalven met de E. heeren Staten spreken ende hare E. versoecken, dat derselfder conventiculen gelijk oock der Libertijnen ende Vrijgeesten verboden werde ende voornemelijk hare lasterboucxkens, die sij met opgehoopte leugenen tegen de leere der waerheyt wtgeven. Ende alsoo die van Zurich over de tijt van drij jaren tegen de voornaemste dwalinghen der Ubiquitisten een seer grondich boeck int Hoochduijtsch hebben wtgegeven, is goetgevonden tselfde over te setten in de Nederlantsche sprake ende te vercortten, sooveel

het doenlyck sal wesen, ende nae voorgaende visitatie in den druck wt te geven, twelck D. HENRICO BOXHORNIO opgeleydt is.

XLII. *Vrijgeesten.* — Aengaende de vrijgeesten, die dagelijcx lanck soo meer toenemen ende met hare grouwelycke dwalingen in vele plaetsen de simpele verleyden, grav. 11, vindt de sijnodus geraden, dat hetgene, twelck de heer van ST. ALDEGONDE saliger daertegens heeft geschreven, 'by den ghedeputeerden oversien, in ordre gestelt, de defecten gesuppleert ende in den druck wtgegeven worde, maer byaldien het voorseijde werck D. ALDEGONDI noch geheel onperfect ende tot den drucke onbequaem gevonden wert, dat de ghedeputeerde des sijnodi met hulpe van die van Dordrecht ende Rotterdam tegens de voornoemde vrijgeesten een nieuwe tractaet sullen stellen ende in den drucke wtgeven.

XLIII. *Wat studenten tot het collegium meest te recommanderen zijn.* — Belangende de vraghe, int XIIe point voorgesteld, verstaet de sijnodus, dat men de bequaemste studenten (wanneer der plaetse in den collegio theologico open is) tot het collegium sal recommanderen, ende caeteris paribus in bequaemheijt dat degene, die meest noot hebben, den anderen geprefereert worden, alles nochtans sonder prejudicie der E. heeren ofte magistraten, die de collatie hebben.

XLIIII. *Studenten in collegio.* — Opt derthiende gravamen verstaet de synodus, datter in voorsien is, sulcx dat de studenten, die voortaan voor haren tijt wt den collegio zullen comen, geen voorder profijit nae haren wtganck van den collegio sullen genieten. Ende vindt dese vergaderinghe geraden door hare gedeputeerde aen den E. heeren Staten te versoecken, dat voortaan gheen student meer voor sijnen geexpireerden tijt wt den collegio genomen ofte gelicentieert worde.

XLV. *Casus, roerende het toelaten eens beschuldichdens tot den avontmale.* — Op de vraghe des classis van Delft, grav. 14, van seker litmaet, die vonnis tot sijn achterdeel van een minder gerecht in cas van injurien, daarvan hij beclaecht was, heeft ontfangen, geappelleert hebbende voort Hoff ende niettegenstaende syne instantie niet connende crijghen sententie, of hij op sijn ernstich versoeck (vermits hij verclaert voor Godt onschullich te sijn ende willich is, soo in hem namaels schult soude bevonden werden, deselfde te bekennen ende boeten nae behooren) niet en soude mogen totten avontmale toegelaten werden, des te meer dewyle hij tot sijnen wttersten ouderdom gecommen is ende met sijn partije noch op noch

neer en can, de synodus, niet connende hierop int generale antwoorden, heeft gehoord het naerder bericht des classis van Delft aengaende het delict, daerover de clachte geresen is, de gelegentheynt des persoons ende der sake selve in desen geroert, ende achtet dat hij (mits voorgaende aanbiedinghe der versoeninge aen syn wederpartye) sal mogen ten avontmale toegelaten worden, welverstaende dat de kereke, daer den beschuldichden woonachtich is, der ghemeente alsulcke verclaringhe voordraghe, als sij stichtelijcxst sal vinden tot voorcomminghe van alle ergernissen.

XLVI. *Studenten, die geen middel en hebben om hare studia te vervolgen.* — Op de remonstrantie des classis van Leyden, gravam. 15, belangende eenighe studenten theologiae, die goet getuijgenisse hebben van leere ende leven ende sonder extraordinaris subsidium hare studia niet en connen vervolgen, is goetgevonden, dat se selfs hare subsidia by den E. heeren Staten souden vervolgen ende, des noot synde, de hulpe der ghedeputeerden deses sijnode ofte oock hares classis versoecken.

XLVII. *Reedinghe der litmaten met geexcommuniceerde personen.* — Op de vraghe des classis van Rotterdam, gravam. 16, belangende eenighe lidmaten, die met sekeren geexcommuniceerden schipper ter zee reeden, welckers huysvrouwe een lidmaet is ende syne kinderen gedoopt in de Gereformeerde kereke, oft men tselfde niet en soude mogen dulden, antwoordt de synodus: jae, alsoo nochtans dat hetselfde stichtelijcker is gelaten dan gedaen, eensdeels om de swacke niet te verargerren, andersdeels oock om den geexcommuniceerden in sijnen afval door soodanighe familiariteijt der lidmaten niet te stijven.

XLVIII. *Ondertraude vrouwe, die haer met eenen anderen jongman heeft verloopen.* — Op de vraghe, sekere vrouwe aengaende, gravam. 17, die, wettelyck ondertraut sijnde, met eenen anderen jongman was wechgelopen, terwijlen hare geboden ginghen met haren ondertrauden bruijdegom, oft se metten selven jongman volgende haer versoeck (dewijle haer den eersten repudieert) niet en soude mogen getraut werden, antwoordt de synodus: neen.

XLIX. *Casus matrimonii.* — Wert geproponeert, dat eenen CORNELIS CORNELISZ, getraut hebbende GRIETGEN ANTEUNIS dochter, ende MAJCKEN ADRIAENS, getraut hebbende ADRIAEN ANTHEUNISZ, broeder van GRIETGEN ANTEUNIS, dewijle ADRIAEN ANTEUNIS ende GRIETGEN ANTEUNIS overleden sijn, of CORNELIS CORNELISZ ende MAJCKEN ADRIAENS niet en souden mogen in den houwelijcken state vergaderen. De synodus verstaet, dat het om

der eerbaerheijtswille af te raden is, nochtans van wegen de affinitejt niet en can verboden wesen.

L. *Geexamineerde ende toeghelatene tot den kerckendienst.* — Tsedert den voorgaenden sijnodum syn geexamineert ende ten kerckendienst toegelaten ten overstaen van de ghedeputeerde des sijnodi dese naevolgende personen :

in de classe van Dordrecht: JAN JOOSTEN, proponent van Dordrecht, ende is beroepen te Strijen, FRANCISCUS LEO, beroepen tot Swyndrecht, JAN HEYNDRIXSON, proponent, beroepen tot Streefkerk;

in de classe van der Gaude: ADRIANUS WITTIUS, beroepen tot Oudewater;

in de classe van Rotterdam: NICOLAUS GREVINCKHOVIUS, CASPARI filius, beroepen tot Rotterdam;

in de classe van den Briel: THEOPHILUS RIJCKEWAERT, beroepen in den Briel, HELIAS JOHANNIS VAN CAMPEN, beroepen tot Hekelingen, JOHANNES PETRI PIJL, beroepen tot Simonshaven, JACOBUS FLORIANUS, beroepen int Zuijdtlandt;

in de classe van Wourden: JUSTUS BULLAEUS, beroepen tot Rhijnsaterwaude, ende HENRICUS MABILIIUS, beroepen ter Langer Aer;

in de classe van Delft: ADRIANUS CORNELII DROGIUS, beroepen tot Delft.

LI. *Ordonnantie over het beleidt des sijnodi.* — De sijnodus heeft gecompiceert sekere ordonnantie, vervaetende de ordeninghe ende beleydinghe, die men in de sijnodale byeencompsten voortaan sal onderhouden, ende is deselve in de handen der gedeputeerden bestelt met last van deselve op alle sijnoden te brenghen ende stracx int beginsel op de tafel te leggen om naer deselve sonder dispute oft twyffelinghe van begin aen alles te richten.

LII. *Visitatores classium.* — Visitatores classium syn voor dit jaer geordineert in de classe van Dordrecht: JOHANNES TEXTOR ende JOHANNES BECIUS; in de classe van Delft: WERNERUS HELMICHIIUS ende JAN LAURISSON; in de classe van Leijden: FLORENTIUS MARCII ende JOHANNES JOHANNIS; in de classe van der Gaude: ANTONIUS JOHANNIS ende HERMANNUS HERBERTS; in de classe van Rotterdam: HENRICUS SWALMIUS senior ende RUARDUS ACRONIUS; in de classe van Gorrichum: MATTHIAS SCHAT ende HERMANNUS BERGEIUS; in de classe van den Briel: REIJNERUS DONTECLOCK ende ARNOLDUS TIMMERMAN; in de classe van sGravenhage: NICOLAUS QUIRINTSON ende ROBERTUS DE RIDDERE; in de classe van Wourden: HENRICUS BOXHOENIUS ende CORNELIUS MARTINII.

LIIII. *Gedeputeerde des synodi.* — Tot ghedeputeerde des synodi syn voor desen vercoren D. CASPARO GREVINCKHOVIO ende D. BERNHARDO FAILLIE bijgevoecht D. ARNOLDUS CORNELII ende HENRICUS BOXHORNIUS.

LIIII. *Gedeputeerde op de synoden van Noorthollant, Gelderlant, Overissel ende Groenigherlandt.* — Syn gedeputeert om op den synodum van Noorthollandt te compareren D. ANDREAS DEMETRIUS ende D. DANIEL COLONIUS, ende op den synodum van Gelderlant D. HERMANNUS HERBERTZ, ende by provisie D. NICOLAUS DAMMIUS om op den synodum van Overissel ende BERNHARDUS FAILLIE op den synodum van Groenigherlandt.

LV. *Wtschrijvinge des toecommenden synodi. Joncxste vermaninghe. Censura morum. Bedanckinghe. Besluit.* — De classis van der Gaude sal de wtschrijvinge doen des naesten synodi, ende sullen de vermaningen gedaen worden van eenen dienaer des woorts wt de classe van Leijden voor ende van eenen dienaer wt de classe van der Gaude naer. ARNOLDUS VAN OOSTERHOORN heeft de vermaninghe ghedaen tot een beslyt deses synodi wt den 133 psalm. Censura morum is gehauden geweest. Mijnheeren de ghecommitteerde, van wegen hare E. E. tot desen synodum gesonden, sijn bedanct, gelijk oock de ghesanten ende dienaren der synoden van Ghelderlant ende Noorthollant. Ende is naer voleijndinghe der dancksegginghe tot Godt dese verghaderinghe opgebroken ende in goeden ¹⁾ vrede ghescheijden den eersten Septembris int jaer ons Heeren 1601.

WERNERUS HELMICHIIUS, electus hujus synodi praeses.

FRANCISCUS LANSBERGIUS, hujus synodi scriba.

ANDREAS DEMETRIUS, assessor. ²⁾

Particuliere handelinghen ³⁾ des synodi van Suythollandt, dienende pro memoria anno 1601.

Arti. 1.

De ghedeputeerde sullen vernemen, wat D. regens den collegianten voor lessen doet, dewyle gheseydt wert, dat hy daerin als nu ter tydt gheheel vaceert.

¹⁾ „goeden” O en H hebben „christelicken”. ²⁾ In O ontbr. de onderteekening van Demetrius; de beide anderen hebben daar ook eigenhandig geteekend. H vermeldt alleen de onderteekening van praeses en scriba, L alleen die van den scriba. ³⁾ Deze „particuliere handelinghen” komen alleen voor in H.

Arti. 2.

D. ARNOLDUS CORNELII sal vermaent worden het tractaet van de beroepinghe der predicanten te spoedighen.

Arti. 3.

Is te kennen gegeven, dat D. DONTECLOCK een tractaet ghemaect hadde van de praedestinatie, ende want de synodus verstaet, dat hy beghint a lapsu hominis, twelck lichtelyck andere scribenten verdacht soude maecken, die ab aeterno Dei decreto beghinnen, ten anderen dewyle dese materie seer teerder is ende veel wederspreeckers heeft, die nu in stilte syn, ende de argumenten der wederspreeckers van D. DONTECLOCK daerby niet en syn gherefuteert, alsoot oock by alle man niet en behoort te staen bysondere confessien op de hooftpoincten des ghelooffs wt te gheven als een saecke synde, die de gantsche kereke raect, soo oordeelt de synodus, dat men voorseyde tractaet vooralsnoch intra parietes sal laten berusten.

Arti. 4.

De synodus, acht nemende op de groote ongheregeltheden der dienaren int Sticht, streckende tot nadeel van den gheheelen dienst ende aller dienaren des woorts, ende overlegghende, hoe weynich datter in ghedaen wordt, vindt gheraden sich naerder op de voorseyde ongeregeltheden te informeren om daerop ernstich vertooch te doen by syn Excellentie ende derselve hulpe tot redres te versoecken, waertoe de ghedeputeerde des synodi ghelast syn.

Arti. 5.

Opt different tusschen mr. LUCAS JANSZ, dienaer tot Waddinxveen, ende eenighe dienaren wt den classe van der Goude ende Woerden over seeckere goederen der achtergelaten weeskinderen CAROLI VAN GHENDT saliger, dienaer was tot Sluypick, waerover LUCAS voorsz. voor den synodo is beschuldicht gheweest van ontrouwe handelinghe beyde van SARA CAROLI filia, wonende tot Leyden, ende eenighe dienaren wt den classe van Woerden, is LUCAS voor den synodum ontboden ende, hy hemselves verandtwoordet ende met hooghe protestatien syn ontschult betuycht hebbende, midts aanbiedinghe syner reeckeninghe te doen van syn bewindt over de nagelaten goeden CAROLI voorsz. voor den synodo, heeft de vergaderinghe goetgevonden eenighe dienaren des woorts daertoe te ordonneren teghens den aenstaenden Maendach binnen der stadt van der Goude, die syne reeckeninghe sullen oversien ende opnemen. tWelck oock gheschiet is ten overstaen D. praesidis, scribae, der ghedeputeerde twee ende ses dienaren des woorts, dry wt den classe van der Goude en dry wt den classe van Woerden,

ende is ghebleecken den gheheelen ontfanck te bedraghen ter somme van 948 guldens ende 14 stuyvers, ende daerteghens by hem wtghegeven by blycke van quitantien, kennisse ende affirmatien, de somma van 889 guldens 13 stuyvers ende twee penninghen, soodat mr. LUCAS voorseydt den weesen schuldich ghebleven is ter somme van 59 guldens ende 14 penninghen, dewelcke hy belooft heeft op te leggen ende te betalen t'eynde van de aenstaende maent Octobris precyselyck in handen des classis van Woerden tot behoefte der weeskinderen voorsz. Ende heeft de vergaderinghe oversulex syne reeckeninghe ghelaudeert, ghesloten ende onderschreven, sonder dat anders dan behoorlyck in synen ontfanck ende wtgeven ghebleecken is, waerover wyders de personen syn aengesproocken gheworden, die hem LUCAM soo hoochlyck van ontrouwe voor den gheheelen synodum hadden beschuldicht, die ter andtwoorde gaven, dat byaldien mr. LUCAS syne reeckeninghe hadde ghedaen over den tydt van sommige jaren, ghelyck hy behoort hadde, ende oock anders niet in syne voorgaende reeckeninghe ghebracht hadde dan tghene hy nu in dese reeckeninghe brought, datter noydt swaricheydt en soude gheweest syn. Eyndelyck dewyle het niet gheraden en was hierover in een nieu ondersoek te treden, heeft de vergaderinghe gheoordeelt, dat de beschuldighers van mr. LUCAS JANSZ al te ryp syn gheweest om hem voor een gheheele synodale vergaderinghe van ontrouwe te beschuldighen, haer houdende verghenoecht met de reeckeninghe, die mr. LUCAS nu ter tydt hadde ghedaen. Ende door goede vermaninghe ende tusschensprekingen syn die parthyen sooverre ghebracht, dat sy met den anderen in versoeninghe syn ghetreden ende d'een den anderen de rechterhandt hebben gegheven.

Ghedaen ter Goude den 3^{en} Septembris 1601.

Onderstondt :

WERNERUS HELMICHUS, hujus synodi praeses.

FRANCISCUS LANSBERGIUS, hujus synodi scriba.

In kennisse van ons onderteekent, die present gheweest syn :

CASPAR GREVINCKHOVIUS.